

Ono što možete danas da uradite za svoje dete, ne odlažite za sutra

Razvojna pedijatrija je značajna na prvom mestu za dete, ali i za pedijatre i za roditelje kako bi se blagovremeno prepoznale teškoće u razvoju i reagovalo na vreme

Piše Ana Mitić

Cena neulaganja u rani razvoj deteta je veoma visoka. Zato ono što može da se učini danas za dete, ne treba ostavljati za sutra. Posebno kada postoje rizici i razvojne poteškoće, koje nisu retke, ali se vrlo lako otklanjaju ili ublažavaju ako se otkriju i ako se na njih reaguje u periodu ranog razvoja.

Praćenjem i podsticanjem razvoja deteta, ranim uočavanjem kašnjenja u razvoju i pružanjem podrške detetu i porodici da se to kašnjenje prevaziđe ili ublaži, bavi se razvojna pedijatrija, oblast koja u Srbiji nije razvijena, ni u akademskim krugovima, a ni u zdravstvenim ustanovama, pa se poslednjih godina intenzivno radi na njenom uvođenju.

Profesor dr Ilgi Ertem, svetski poznata razvojna pedijatrika koja je osnovala ovu granu pedijatrije u Turskoj i na čelu je Međunarodnog udruženja razvojne pedijatrije, višegodišnja saradnica UNICEF-a i Svetske zdravstvene organizacije u našem regionu, jedan je od najvažnijih stručnjaka koji pomažu Srbiji da ova grana pedijatrije zaživi i kod nas, tako da može da odgovori na potrebe i podršku porodi-

cama najmlađe dece najpre u ranom prepoznavanju rizika za razvoj i kašnjenja.

Profesorka Ertem kaže za Nedeljnik da je razvoj deteta 100 posto najvažnija tema koja se tiče i roditelja i pedijatra, kao i svih onih koji rade sa decom. „Kada govorimo o prevenciji, va-



Detinjstvo je zdrav period života, a hronična oboljenja su retka. Ali razvojne poteškoće nisu retke

DR ILGI ERTEM

žno je razumeti da, kao što su zdravlje i ishrana važni za svako dete, tako je i razvoj deteta važan. Ali prevencija poteškoća u razvoju je po važnosti veoma visoka i zapravo je na najvišem nivou od svih stanja koja imaju dugoročne efekte na dete. Detinjstvo je zdrav period života, a hronična oboljenja su retka. Ali razvojne poteškoće nisu retke. Na primer, u SAD, koje su razvijena zemlja, studije pokazuju da 17 odsto dece, ili jedno u šest, ima razvojne poteškoće, dok je u srednje razvijenim zemljama taj broj mnogo veći. Istraživanja objavljena u prestižnom medicinskom časopisu 'Lancet' pokazuju da je u zemljama sa niskim prihodima taj broj mnogo viši i iznosi čak 43 procenta dece koja ne dostižu svoj puni potencijal. Srbija je među srednje razvijenim zemljama u tom pogledu“, kaže dr Ilgi Ertem.

Razlozi za kašnjenje u razvoju kod dece su veoma različiti. Najčešće je to što se o ranom detinjstvu ne zna dovoljno i što u nekim porodicama deca ne dobijaju dovoljno neophodne nege, ljubavi, topline, pažnje ili nemaju adekvatno okruženje.

„Razlozi za to su svuda slični – ili porodica živi u stresnom okruženju,



ili ne zna značaj ranog razvoja. Siromaštvo je rizik broj jedan, takođe nisko obrazovanje onih koji brinu o deci je veoma važno, posebno majke, kao i njihovo psihičko zdravlje. Depresija i postporođajna depresija su takođe veoma česti faktori rizika, zatim loša ishrana, hronična bolest, anemija, problemi tokom trudnoće, prerani porođaj ili komplikacije tokom i nakon porođaja... sve to može uticati da se u razvoju deteta ispolje razvojna kašnjenja ili smetnje“, objašnjava doktorka Ertem.

Razvojna pedijatrija je značajna na prvom mestu za dete, ali i za pedijatre i za roditelje kako bi se blagovremeno prepoznale teškoće u razvoju i reagovalo na vreme. Doktor Goran Čuturilo, pedijatar iz Univerzitetske dečje klinike „Tiršova“, kaže da polazimo od pretpostavke da većina roditelja najbolje zna svoje dete jer ga posmatra i zato su upravo roditelji veliki saveznici u ranom prepoznavanju razvojnih poteškoća. Jedan deo novina u radu je uvođenje procedura za rano prepoznavanje razvojnih poteškoća i pružanje intervencija za decu i porodicu, ali su dva velika protivnika u tome nedovoljno poznavanje činjenica, predrasude i zabluda.



Samo jedna od zabluda u našem narodu je da je normalno da dete ne progovori, pogotovo ako je muško, do treće godine. Neznanje objektivno postoji u našem narodu, među profesionalcima, a još više među roditeljima

DR GORAN ČUTURILO,
PEDIJATAR IZ UNIVERZITETSKE
DEČJE KLINIKE „TIRŠOVA“

„Samo jedna od zabluda u našem narodu je da je normalno da dete ne progovori, pogotovo ako je muško, do treće godine. Neznanje objektivno postoji u našem narodu, među profesionalcima, a još više među roditeljima. Jedno od neznanja je da može da se čeka sa razvojnim intervencijama i postoji neznanje da zapravo te intervencije i stimulacije pomažu detetu. Što se ranije krene sa njima, to će efekti biti bolji. Prve naznake kašnjenja treba da budu razlog da se dete uputi na razvojnu procenu kojom će se proceniti svi domeni razvoja deteta, i ne treba da bude nikakvog čekanja. Zabluda postoji i među profesionalcima koji podržavaju čekanje i odlaganje upućivanja deteta i testiranja, a tako se propušta najdragocelniji period – prve tri godine“, priča dr Čuturilo.

Ulaganje u rani razvoj poboljšava akademska i profesionalna postignuća pojedinca i smanjuje troškove i gubitke države. Možemo dosta da učinimo da razvojne, intelektualne, motorne poteškoće ili nestanu, ili da se njihov intenzitet smanji tako da postignemo najbolju funkcionalnost dece. Razvojna pedijatrija deluje i preventivno i može mnogo da učini, posebno fokusirajući se na razvojno najosetljiviju decu i porodice, pogotovo jer je danas sve više primera kao što su prevremeno rođena i deca sa različitim anomalijama i oštećenjima zbog komplikacija na porođajima čije je preživljavanje poboljšano zbog napredovanja u medicinskim naukama.

Dr Ilgi Ertem kaže da Srbija već mnogo čini, ocenjujući da smo vrlo brižni kao zajednica, da je posvećenost deci velika, i da imamo dobar zdravstveni sistem kojim su skoro sva deca pokrivena, što je vidala samo u nekim bogatim zemljama. Ali ono što je neophodno učiniti jeste briga i podrška za roditelje ali i veći broj mladih pedijatara koji će se baviti razvojnom pedijatrijom.

Doktorka Ertem je zato razvila i Vodič za praćenje razvoja deteta (Guide for Monitoring Child Development – GMCD) koji je instrument praćenja

razvoja dece s ciljem ranog otkrivanja razvojnih teškoća dece od 0 do 42 meseca i već nekoliko godina se primenjuje u Srbiji.

„GMCD je instrument koji se temelji na razgovoru s roditeljem/bliskom osobom metodom otvorenih pitanja. U tom razgovoru koji traje desetak minuta gradi se veza sa porodicom i pomaže roditeljima i stručnjacima da na vreme prepoznaju odstupanja u razvoju i planiraju adekvatnu podršku. Ovaj instrument je evaluiran na 10.000 dece u četiri zemlje i može se primeniti bilo gde“, priča dr Ilgi Ertem.

Ovaj instrument obuhvata pitanja vezana za sedam područja razvoja. Počinje razgovorom o zabrinutosti roditelja za neki od razvojnih domena deteta, preko sagledavanja ekspresivnog i receptivnog govora, kognitivnog razvoja, veština finih i grubih motoričkih funkcija, socijalno-emocionalnih funkcija, procenjuje igru deteta te sposobnosti brige o sebi. GMCD izdvaja decu s razvojnim kašnjenjem u svim područjima i tako je prikladan za rano prepoznavanje kognitivnih, govorno-jezičkih, motoričkih, komunikacijskih, socijalno-emocionalnih razvojnih poremećaja (uključujući i poremećaje iz autističnog spektra).

O tome šta je najvažnije da svaki roditelj zna, profesorka Ertem kaže da su u porodici za dete najvažniji ljubav, briga, nega i kvalitetno vreme koje roditelji sa njim provode i kada su u pitanju deca sa najtežim oblicima poteškoća.

„I to je prva i najvažnija stvar za svako dete. Nijedna usluga ne može to da zameni niti može da bude toliko dobra kao porodica. Druga stvar je da je period ranog razvoja, do treće godine, izuzetno važan, jer se mozak razvija ubrzano i tada se stvaraju najvažnije neuronske veze. Ali to ne znači da u dete treba da 'sipate stvari' kako bi se ono bolje razvijalo, a to ne bi trebalo činiti ni kod dece sa poteškoćama u razvoju. Deca bi trebalo da imaju sopstveni tempo razvoja i prirodno okruženje, rutinu u dnevnom aktivnostima. Sa decom treba šetati u parku, koristiti prednosti boravka u pri-

rodi, sve veštačke stvari koje kreiramo nas udaljavaju a deca najbolje uče u prirodnom okruženju, i zato je korist od nje izuzetno važna. Takođe, decu treba držati dalje od tehnologije u ranom periodu odrastanja i tehnologija ne bi trebalo da bude 'bebi siter'. Samo slušanje, razgovaranje sa detetom, praćenje njegovih potreba je veoma važno. Teranje dete da nauči nešto nije dobra ideja i roditelji bi trebalo da su opušteni i da se osećaju dobro u vezi sa sobom, da veruju sebi i svojim instinktima. Ako su pod stresom i ne osećaju se dobro, imaju sumnje, trebalo bi da potraže profesionalnu pomoć. Za roditelje sa decom sa poteškoćama veliki problem je stigma i oni odlaze da potraže pomoć, a to plaća dete. Mnoge teškoće u razvoju deteta mogu biti rešene i minimalizovane ako se reaguje na vreme i rano se identifikuju, a nismo u mogućnosti da ih prepoznamo ako roditelji ne saraduju“, kaže dr Ilgi Ertem.

Razvojna pedijatrija je grana koja je u zamahu u svetu. U Srbiji nije strukturisana i zato je neophodno da se uvede kao posebna oblast i na fakultete, dok se u ustanove na svim nivoima zdravstvene zaštite i bolnice već uvodi. Ulaganje u rani razvoj nije toliko skupo jer se oslanja na postojeće kapacitete u zdravstvu koje Srbija ima, te se procenjuje da bi se minimalnim investicijama postigao i odličan kvalitet i obuhvat uslugama razvojne pedijatrije. U SAD je procenjeno da je godišnje ulaganje od pola dolara po osobi dovoljno da se postojeće usluge nadgrade uslugama brige o razvoju deteta...

Istraživanja su jasno pokazala da ulaganje u onu decu koja imaju rano ispoljene razvojne poteškoće, dovodi do toga da ona kasnije u životu imaju bolja akademska postignuća, lakše zapošljavanje, bolje lične i porodične prihode, što sve doprinosi kvalitetu njihovog života. A ako pogledamo brojčana istraživanja, ona pokazuju da ulaganje jednog dolara vraća 17 dolara kasnije, odnosno smanjuju se svi mogući troškovi za decu i porodicu. Postoje procene da ukoliko se ne investira i ne podignu potencijali deteta

u ranom uzrastu, čak 25 odsto se smanjuje potencijal da ono ostvari očekivanu zaradu u odrasloj dobi.

Doktor Goran Čuturilo objašnjava da na fakultetu ne postoji razvojna pedijatrija kao supspecijalizacija, a samim tim ni ljudi koji su u punom radnom vremenu posvećeni ovoj oblasti kao što je pedijatrijski kardiolog ili klinički genetičar. Zato se radi na tome da se stvari strukturiraju jer je onda lakše tražiti podršku od društva i države. Poslednjih nekoliko godina u „Tiršovoj“ je formiran tim od ljudi koji su zainteresovani za oblast razvojne pedijatrije, i on radi na nekoliko polja.

„Jedan deo aktivnosti usmeren je na klinički rad i na uvođenje procedura za podršku deci i porodici da se rano otkriju razvojne poteškoće, a pored ranog otkrivanja, i da se roditeljima pruže informacije zašto je rani razvoj bitan, zašto je bitno rano prepoznati kašnjenje u razvoju, da im objasnimo da se odgovarajućim tretmanima detetu može pomoći, što je bitno i za porodicu, i za dete, i za budućnost i finalna postignuća u životu. Razvijamo procedure da se onima koji su najugroženiji obezbede unutar dečje klinike odgovarajući tretmani. Dakle, rano prepoznavanje za sve, informisanje porodice o značaju ranog razvoja, o tome kome treba da se jave, kakve su usluge kad se vrate u svoju lokalnu zajednicu i obezbeđivanje tretmana za one koji su najugroženiji“, priča dr Čuturilo.

Naš sagovornik kaže da se intenzivno radi i na edukaciji pedijataru iz oblasti ranog razvoja.

„Imamo veliki broj lekara koji su na specijalizaciji pedijatrije, koji dolaze iz svih krajeva Srbije, i već smo oformili programe za edukaciju. Njih 120 već provodi vreme na klinici 'Tiršova'. Uspeli smo da omogućimo da oblasti razvojne pedijatrije budu uključene u obuku studenata i specijalizanata, a pokrenućemo inicijativu da razvojna pedijatrija bude i supspecijalizacija pri Medicinskom fakultetu od kog imamo veliku podršku, kao i od Udruženja pedijataru i UNICEF-a“, rekao je dr Čuturilo.